

akiknek soha nem jutott osztályrészül országos megbecsültség.

Ahogy a szerkesztési logika diktálja, az írók sora az egyestől az általánosig, távlatokban a „nagy” egészig halad: Szombathelytől, Vas megyétől, Magyarországtól, Közép-Európától a tágabb értelemben vett Európáig. A kisvilágtól a nagyvilágig és vissza. A nemzeti üggyel a globalizáció okozta problémáig. A „gyalázatos” 20. századtól a még igencsak bizonytalan lábakon álló 21.-ig.

Nem nehéz Gyurácz életművében valamiféle „új népiség” kezdeményeit látnunk, amit a Németh László-i gondolat megismétlése köt össze a 20. századival: „Tegyük fel, hogy van Új-Guineában egy párt, amely azt vallja, hogy Új-Guineának az angolokénak kell lennie. A másik szerint Új-Guinea csak a hollandok alatt lehet boldog. S most föláll valaki, és azt kérdi: nem lehetne Új-Guinea a pápuáké?” (*Nyugat és Kelet között*). Hetvenhat év telt el azóta, hogy Németh László Szárszón feltette ezt a kérdést. Több, mint háromnegyed évszázad, egy történelmi idő, mialatt a klasszikus népi-urbánus ellentétet felváltotta a globális-nemzeti. A tét azonban ugyanaz: a megmaradás, a még létező gyökerekbe kapaszkodás a manipulált tömegmasszába feloldás eszméje helyett.

Gyurácz Ferenc nem tartozik a hangosan ágáló, médiákba kapaszkodó alkatúak közé. Csendes, majdhogynem szelíden mondja, amit mond. Példája ebben Berzsényi és Weöres: „a Vas megyei Berzsényi Dániel és Weöres Sándor a józanul fegyelmezett nyugati és az élet derűs oldalára szavazó mediterrán szellemiség jellemvonásait is magukban hordozták, s mind művükben, mind életükben képesek voltak egyensúlyt találni a végletek között” (*Nyugat és Kelet között*). Rádadásul a fővárostól messziről, Szombathelyről mondja ki ennek az egyensúlynak a fontosságát, ahonnan csak többszöri áttételeken keresztül hallatszik „fel” a szó a magát máig szellemi erőközpontnak tartó fővárosba. A „vidék” gondolkodói ma nem – de tegnap se! – nagyon számítanak amúgy sem. Mert mit is gondolhatnak valójában? Nem sajátjuk például a kőszeszmezőkbe, a napi politika vargabetűibe kapaszkodás kétes erénye. Ennélfogva földibbek, a tényekhez, a valósághoz, annak összefüggéseihez ragaszkodóbbak. Gyurácz is a világos, logikus beszéd híve, nem aktuálpolitikus, hanem gondolkodó-alkotó ember, akit nem nagyon foglalkoztatnak ítéletében a különféle politikai környúlások. Ha hivatkozik valakire, a leghitelesebbekre teszi: Berzsényire, Weöresre, Németh Lászlóra, Illyésre, Veres Péterre. Innen ered művének hitele is.

KIPKE ÁGNES (1986) Budapest

KIPKE ÁGNES

Pálfalusi Zsolt:

A világ legszebb kutyatemetője

Hitel Könyvműhely, 2018

Mivel a regény szerzője minden paratextuálisan jelzett és előguglizható vonásában megejtő hasonlóságot mutat főszereplő-elbeszélőjével, a recenzens már az elején zavarba jön: vajon ha olvasta – és meg is értette – volna bármelyikőjük Husserl-disszertációját, az érdemben segítené-e eligazodni e „gátlástalanul perverz, nyíltszíni filozofálás” közepette? Ha létezne egy fenomenológiából doktorált mintaolvasó, képes lenne-e a regény poétikai vonatkozásait is Husserl ihletésében értelmezni?

Merthogy bár „egyébként és általában [...] évszázadok óta regényekről szokás disszertációt írni és nem fordítva”, ezúttal egy doktori dolgozat lesz a mű kiindulópontja és vezérmotívuma. Meg az a regény, amely folytatása- vagy kifejtéseképpen szüle-

tik. Arról például már az első fejezetben értesülünk, hogy „mivel az egó a transzcendentális redukció során megkettőződik, és egy tematizált, valamint egy atematikus félre hasad, így kérdéses [...], hogy az epochében maradó primordiális szféra [...] miként nyitható meg egy nem ekvívok elnevezés számára [...], amely által kiszabadítható lenne a maga szükségyszerű anonimitásából, hogy [...] az etika körébe lehessen vonni, ellenkező esetben megszüntethetetlenül felelőtlen marad”. Megkettőződés, megismerhetetlenség, névtelenség kontra felelőség pedig akkor is világító kulcsszavai ennek a bekezdésnek, s így a regény értelmezésének, ha a szakzsargon csak a dezorientáció szóra-kozottat kellékének ítéljük („édesanyját [...] alapos

fenomenológiai redukció után epochába helyeztem azzal a posztulátummal, hogy egy mocskos kurva kell, hogy legyen” – valahogy így).

Márpedig „Zsocikám” bekötöttetett dolgozatpéldányai maguk is a névtelenség és mulandóság emlékművei – az önironikus önértékelésen túl nyilván nem véletlenül idézve ide az önéletrajziség arcon-gáló, Paul de Man-i motívumát: „egy hangya perspektívájából nézve őt őrült nagy síremlék. Mind-egyiknek a fedelén a nevem alatt arany betűkkel a címe: *Felelőtlen fenomén.*”

Ebben a szanaszéjjel ágazó, ugyancsak egyenetlen (felelőtlen) fejlődésregényben egy traumatikus múltú, érzékeny és zárkózott alak bolyong keresztül-kasul az életén meg a Grinzingi-Ibolya-Borpatika háromszögben. Soha egészen meg nem élt szerelmek, alkalmi nők s az önértelmezéshez alteregóként felhasznált, excentrikus barátok közt. Nyegle blaszfémiával vagy mániákus áhítattal idézgetett filozófus-aforizmák, Ellis *Amerikai pszichója* s Kleist összes drámái közt. Sokszor a semmibe mutató előreutalások és hányaveti asszociativitással, de kötelező érvénnyel bejelentett következtetések közt. S ahogy egyre követhetlenebbül telnek az évek-évtizedek, valahogy egyre kevesebb lesz a filozófia meg az emberi kapcsolat, egyre kevesebb a valóság – csak a kifizetetlen számlák halmozódnak, meg a megoszthatatlanul kísértő emlékek: „mintha rám zárták volna a múltat, mint egy cella ajtaját”. Mire az egykori lovászfőből az érszűkülettel már nem is küzdő Tanár Úr lesz, extrém memoárja nemcsak számtalanszor deklarálja, de bizonyos értelemben demonstrálja is a filozófia válaszáinak érvénytelenségét a személyes kérdésvetésekkkel szembesülve.

E belső káoszban gyakran barátja ironikus-jártékos lexikonja, a *Marcell-féle Nagy Földrajzi és Történelmi Meghatározó* koordinátái az irányadók: „Én negyvennyolc múltam, [...] Ciszniákia naptára szerint persze ezerhatszázhatvan.” A szürreálissal való játékot kiteljesítve lassan saját világépítési szabályait oltja fel a regény a tudatállapotok közti tévelygésben: az öngyilkos barát, Paszkál egykori otthonát fölkeresve, „gyorsan lepergett szemem előtt az életem, [...] majd beültem egy teflonból készült csónakba, és elhajóztam valahová az ég felé”. Ahogy hátrorzongató a reflektálatlan kocsmai jelenetpár is, amelyben hősünk mindkét nézőpontból elmeséli a találkozást húsz évvel és százhusz oldallal későbbi-korábbi önmagával.

„Egyszer tényleg le kéne már írnom ezt az egészet, hogy végre elfeledjem” – valahogy így lesz mindebből regény: azt firtatva, vajon megérthető-e, és megosztható-e, és túlélhető-e egy élet; egy „világ [...], amibe képtelen voltam beleegyezni”. Hogy létrehozható-e „művészi mása mindannak, amit [...] a disszertáciomban Husserl révén szerettem volna elérni. Mindent kiüresíteni, [...] és hagyni, hogy végre minden Isten tekintete előtt kérjen kegyelmet. [...] Minden egy anonim fenomén, csak elég figyelmesen és elég közeletről kell nézned. Valószínűleg Husserl egész életművét leromboltam azzal, hogy végül mindezt mégis költészetnek tituláltam.” Mint a világ szenvedéstörténete: vízbe fojtott kutyakölykök a falhoz vágott Jeszenyin-kötetből, érzélgős bulvárcikkek, Klein-antropometriák és lemészárolt gázai gye-

rekek fotói, s a saját élet listája számozott tételekből, „17. rágó papírcsíkja, rajta Olívia telefonszáma” – így gyűlnek a laptop és az elbeszélő memóriájában olcsón és súlyosan és szétszálazhatatlanul.

„Mi a szép? Oh, nem, semmit nem tudunk róla” – s művészetfilozófián innen és túl: sajnos valóban nem sokat. A kulcsnak szánt jelenetekből annyi lesz világos, hogy itt valami fontos történik – amit azonban sehogy sem sikerül igazán érzékletessé tenni. És ezen nem segít a reflexió sem, hogy „hiszen egy másodpercig sem gondoltam [...], létezhet ember ezen a világon, akinek képes lennék elmondani, mit jelent tizenhét évesen Anda boksa tövében ülni és sírni. Mit jelent egy teherautóban lakni és verset írni. Mit jelent mindez?”

Az elbeszélő az önreflexió megszállottja – egészen vállalható recenziót lehetne tőle összeidézni –, de kiértékelik barátai is: Marcellt például „Vonnegutra emlékeztette az írói stílusom, amely alapjában mégis olyan kellemesen coelhós marad”, amire ő a maga kamaszos szarkazmusával (és féltékenységgel) csap le: „szeretném, ha az írói stílusom inkább Olívia ánuszrózsájára emlékeztetné”. S az egész regényt jellemzi ez a széttartás, az „Igen, pályaudvar, te is előbb hermeneutika voltál, csak aztán lettél ilyen koszos!” gyönyörű, kontextuálisan nagyon is jelentőségteli örültsége és a „Mert a szex a nő dolga...” jellegű, valóban coelhói laposságú életbölcösségek közt.

Az anekdoták, amelyeket az igazságot számon kérő barátok idézgetnek a regényéből, legalábbis részben egy másik regényre (egy másik valóságra) mutatnak – aláaknázva így az öntükrözés meg-

nyugtatóan kétértelmű koncepcióját is. Szóval a „ki írta ezt az egészet – valójában?” épp annyira elbeszélés-poétikai, mint egzisztenciális kérdés – annál is inkább, merthogy az utolsó előtti fejezetben „váratlanul meghaltam [...] erre aztán tényleg senki nem számított”.

Ami persze már a pszichiátria zárt osztályán hangzik el – már ha eltekintünk az elbeszélői helyzet teljes beláthatatlanságától –; ami viszont végső soron nem is meglepő. Hisz az elbeszélő is megkísérli a pszichés torzulásokat „éppen az idővel magyarázni, melyben a tudat vékony falát, mely a valóságot elválasztja mindattól, ami fiktív, bedönti a mozdulatlan idő néma súlya [...] Az iszonyat mindig itt van, a mozdulatlan idő mindannak az ideje, amit sehogy sem lehet elmesélni” – Freud szerint a téveszmeképződés voltaképp a világ jelentéssel való felruházásának kísérlete. S a sors fogalma, ami a filozófia és a pszichológia számára egyaránt megragadhatatlan, „örülhet [...], hogy nem nyilvánítják mindjárt valami elmebajnak!”.

Innen nyer új értelmet az elsőre ismeretelméletinek tűnő felvetés is: „Mikor fogom eldönteni, hogy még normális ember vagyok, vagy már megbolondultam?” Ami persze meglehetősen blaszfém leegyszerűsítése a megismerhető husserli immanenciájának... De hát kioltja-e egymást az első mondatoktól nyíltan, már-már csúfondárosan felkínált filozófiai s

az utolsó fejezetekre körvonalazódó pszichológiai olvasat? S e kettő bármelyike a poétikait? Elveszni Paszkál háza előtt a ködben; tizenhét tapétaminta-angyallal ünnepelni a disszertációleadást; s a „beszélék, maszkok nélkül, nyíltan, [...] mint akinek bőven van sétálgatnivalója” típusú mondatokban szabadjára engedni a nyelvet – mindez épp annyira szürrealisztikus-neoavantgárd költészet, mint korai skizoid tünet. (Meg – a „romantikus államok” jellegű, elgépelés-gyanús szókapcsolatok esetében – tán némi igénytelenség. Amit persze szépen beforgat a maga működésmódjába a szöveg egésze... „Létezik mérték a földön?” – kérdezzük tétován, mint most megtanultuk: Hölderlinnel.)

„A jószág az, hogy ki tudsz menekülni önmagadból, hogy van kiút abból a valakiből, akivé váltál” – s erre a menekülés-motívumra nemcsak sors, skizofrénia és öngyilkosság, de az egó fenomenológiai megkettőződése is felfűzhető. És ez talán a valódi tét „a mit írsz kérdése mögött [...], hogy vajon győz-e a jó a rossz fölött, az emberiség a zombik fölött”. Végső válasz persze nincs: a zárlatban Marcell készülő regénye tűnik föl, amelybe alighanem beépíti majd elbeszélőnk utolsó jegyzeteit is. „...nem tudok nektek mit mondani. Nem tudtam Paszkálnak sem. Ennyit ért a filozófia.”

De hát valamit mond. Még ha filozófián innen és túl mindig nyitva marad is: „Mit jelent mindez?”

UDVARDY ZOLTÁN (1964) Budapest

UDVARDY ZOLTÁN

Szalai Attila: Lengyel földön – Emlékek, naplók 1976–1990

Magyar Napló, 2018

Haza északon, „haza a magasban”. Egy hely a kanti „sein”, a földhöz ragadt „van” országán, szegénytelen alkuink hazáján túl: a „sollen”, a „kell, a szükségesség” országa. Egy ország, ahol a mi szörnyű alkuinkat nem kellett megkötni. Ez Lengyelország. Egy ember, aki a Kádár-korszakban úgy döntött, nem menekül Nyugatra, de nem megy bele az ellenzék számára fenntartott alternatívákba sem. Ez Szalai Attila. Kettejük találkozásáról szól ez a napló.

Az 1976 szeptembere és 1990 áprilisa között, leginkább Lengyelországban keltezett feljegyzések történései – utólag már tudjuk – nemcsak a Magyar Napló Kiadó kínálatát, hanem a világtörténelem lapjait is bővítik. „Egy »veszélyes« országba készü-

lök. Hiszen csak most nyáron voltak ott munkáslázadások – a munkáshatalom ellen” – írja utazása elején. Jól felszerelve: Money, a 27 kilós vizsla és 700 kilónyi holmi, jórészt könyvek társaságában indul a Balassik, Báthoryk és nem utolsósorban lengyel felesége után. Sorsszerű, a családi háttértől nem független ez a választás.

Lengyel pápa, szabad szakszervezeti mozgalom borzolja ekkoriban szovjet típusú diktatúra kedélyeit, s kiderül, hogy a szokásos válasz – katonai hatalomátvétel, a lakosság megfélemlítése – nem töri meg a nemzetet. „Gyomorszájas a júnának! Ma tényleg megszólalt a Szolidaritás Rádió Varsóban” – jegyzi fel a véres Jaruzelski-puccs után